

În legătură cu Orașul de Floci sau Cetatea de Floci, unde domnia sa crede că a existat o „cetate (replcă a celei de la Hirsova din Dobrogea), chiar dacã aceasta nu a fost încă localizatã” (p. 62), dorim sã-l informãm cã: siliștea medievalã a Orașului de Floci a fost descoperitã și cercetatã arheologic la 8 km vest de com. Giurgeni (jud. Ialomița), unde nu s-a descoperit nici o cetate. Tîrgul de Floci, cum este îndeobște înfîlțit în acte, este atestat documentar în 1431; începînd din 1534, i s-a adãugat termenul de „oraș” (varos). Forma „Cetatea de Floci”, neatestatã în documente, este o inovație istoriograficã de secol XIX (cînd tîrgul își încetase existența), ea necorespunzînd realitãților istorice.

Tot astfel, autorul crede cã ar fi existat un domn Iurg Koriatovici (p. 138), deși P. P. Panaitescu a dovedit de mult falsitatea actului din 1374. În 1417, cînd turcii au cucerit cetãțile Turnu și Giurgiu, acestea au fost transformate în raiale; autorul ne asigurã însã, la p. 99, cã ele au fost transformate în pașaliceri (sic!).

Alexandru cel Bun nu avea cum sã stabileascã el suzeranitatea polonã asupra Cetãții Albe „prin tratatul cu Polonia din 1412 de la Lubowla” (p. 138) pentru simplul motiv cã nu el, ci împotriva și fãrã știrea lui s-a încheiat acest tratat între regii Ungariei și al Poloniei, care doreau sã-și împartã Moldova; Polonia urma sã ia partea dinspre miezãnoapte și rãsãrit, cu orașele Iași și Cetatea Albã, iar Ungaria partea de apus și de miezã-zì, cu importantul port Chilia.

Au existat doar doi domni cu numele Lãpușeanu: Alexandru Lãpușeanu (1552—1561; 1564—1568) și fiul acestuia, Bogdan Lãpușeanu (1568—1572), nu cum se aratã la p. 235.

Apoi, la p. 209, se vorbește de „domniile paralele” ale lui Mircea Ciobanul, Constantin Basarab Cîrnul, Radu Ilie și Pãtrașcu cel Bun. Mai întîi, Constantin Șerban domnește cu un secol mai tîrziu (1654—1658), iar ceilalți trei nu au putut domni nici ei „paralel”, ci succesiv. Apoi Craioveștii nu mai existau ca familie de la 1535, astfel încît nu mai puteau fi tot ei vinovați de schimbãrile de domnie de dupã 1550. Vezi și p. 214, unde Craioveștii au încă putere și la sfîrșitul sec. XVI.

Nu se poate spune cã Petru Cercel a încercat sã înnoiascã aparatul de stat (p. 210). Singura știre despre el în aceastã problemã este cã „au pus birul curții foarte mare”, dar aceasta nu are nici o legãturã cu afirmația autorului. Iordache Cantacuzino nu a venit în Moldova prin 1630, ci la 1618, cînd este amintit în documente (p. 243), iar casa sa din Șerbești e construitã mai tîrziu. Gabriel Bethlen nu a fost contemporan cu Matei Basarab; contemporanii sãi au fost principii G. Rákóczi I și II (p. 253); patriarhul Macarie nu a vizitat Țara Româneascã dupã moartea lui Matei (p. 253), ci la sfîrșitul domniei acestuia. Matei Basarab nu a dus nici o luptã la Gherghița (p. 255). Raiaua Bender s-a chemat mai înainte Tighina și nu Tighina, cum apare la p. 200 și, pentru a nu fi nici un dubiu, și la indice (p. 346), unde este trecutã „raiaua Tighina”.

Numeroase monumente sînt incert date sau atribuite altor ctitori. De pildã, Schitul Topolnița nu a fost construit de Radu I (p. 103), ci mult mai tîrziu de boierii Craiovești sau Brîncoveni. Putna nu poate fi atestatã la 1426 (p. 143); m-rea Radu Vodã din București nu are nici o legãturã cu Radu cel Mare, fiind ctitoritã mai tîrziu, dupã 1568 (p. 149—150); numele mănãstirii amintește de Radu Mibnea, cel care a refãcut-o dupã distrugerea ei de cãtre Sinan pașa, nu de Radu cel Mare; la Dimãcheni nu au existat curți ale lui Ștefan cel Mare, iar Isac Balica construiește biserica și curțile ante 1612, nu la mijlocul sec. XVII (p. 203); nu existã o mănãstire Voitin construitã de Ștefan cel Mare, așa cum Trestiana nu este ctitoria marelui voievod (p. 206); curtea de la Dobreni e construitã de Constantin Șerban, nu de Radu Șerban (p. 218); casele boieresti din București amintite la p. 220 sînt aproape toate greșit date: casa marelui ban Dobromir 1575, nu 1555, casa lui Vlad mare pîrcãlab, 1577, nu 1557; casa lui Preda al doilea paharnic 1580, nu 1560. (Vezi N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor din București*, p. 61, nota 1); cum poate fi începutã m-rea Sf. Ecaterina între 1574 și 1598 și terminatã în 1581—1583? (p. 221); schitul Apostolache dateazã din 1645, nu din 1595 (p. 223); nu existã un conac Beharca (p. 261). Datele despre bisericile din Ocnele Mari sînt greșite: schi-

tul Titireciu nu a fost refãcut la 1638, iar schitul de lemn Țeica nu este ctitoria lui Tudorache cãmãraș (p. 269); schiturile Gãvanu și Cornu nu sînt ctitorite de Drãghici Cantacuzino (p. 270); m-rea Drãgãnești dateazã din 1647, nu din 1639, iar Plãtãrești din 1646 (p. 271) ș.a.

Din unele monumente autorul a fãcut cîte douã; de pildã, din m-rea Rîncãcirov se fac douã lãcașuri: unul Rîncãcirov — Vilcea (de fapt Argeș) și altul Rînciuv — Dimbovița (acesta din urmã inexistent). Cã nu este vorba de o greșealã de tipar o dovedește indicele, unde figureazã douã mănãstiri, nu una singurã, cum este în realitate.

Numeroase alte ctitorii modeste (care nu-și aveau locul în carte) sînt greșit localizate: schitul Sporãști nu este în Prahova ci în Gorj (p. 270); schitul Pitrecea nu se gãsea lîngã Pitești, ci lîngã Bezdead — Dimbovița (p. 272), etc.

Dintre greșelile de tipar menționãm doar cîteva: Lycostromo, pentru Lycostomo (p. 57); Della Valle nu viziteazã Tîrgoviștea la 1523, ci 1532 (p. 145); Zãmösköny, în loc de Szamosközy (p. 216); Andronia pentru Andronic (p. 221); Vicosos, pentru Vieroș (p. 223); Tãucești, în loc de Tãutești (p. 243); conacul Sipcula din Tatomirești, în loc de conacul și cula, ceea ce este altceva (!) (p. 261); Radu Fãrãșu în loc de Fãrcãșanu (p. 261); Tiera, în loc de Fiera (p. 269); Gãianul pentru Gãvanul (p. 270) etc. (Sînt multe altele la p. 272, 273, 278, 319, 320, 325 etc.).

În concluzie, considerãm cã *Editura Tehnicã s-a grãbit sã publice o lucrare care nu fusese pregãtitã temeinic pentru tipar*. Numeroasele greșeli de ordin istoric, care compromit în mod regretabil truda autorului, puteau fi în mare parte evitate dacã lucrarea ar fi fost încredințatã pentru control științific și unui istoric.

Ne exprimãm, totodatã, speranța cã o temã atît de generoasã și de importantã ca aceea privind fortificațiile vechi și medievale de pe teritoriul României va beneficia de o lucrare ce s-ar cuveni sã fie mult mai completã și mai bine informatã decît cea recenzatã acum.

NICOLAE STOICESCU,
IOLANDA ȚIGHILIU

„CAOPII TEHA” (Comunicãri) XV/1983 și XVI/1984

Biblioteca redacției revistei noastre s-a îmbogățit recent cu volumele (1983 și 1984) ale anuarului „CAOPII TEHA” (Comunicãri), editat de Institutul pentru protecția monumentelor istorice al Republicii Socialiste Serbia.

Articole și studii ample și interesante, materiale cuprinzînd contribuții ale cercetãtorilor sîrbi în domeniul monumentelor, al orașelor antice și complexelor medievale rețin atenția cititorului avizat asupra abordãrii problemelor cercetãrii, a unei cercetãri complexe menite sã contribuie la stabilirea succesiunii cronologice, a fazelor de construcție și decorare a monumentelor care sînt vãzute în ansamblul structurii lor spațiale și în contextul istoric ale epocilor în care au fost construite. De asemenea, la conservarea, restaurarea și utilizarea lor de cãtre societatea contemporanã ca monumente de istorie culturalã, în scopuri turistice etc.

Primele douã studii care deschid volumul anuarului 1983 sînt semnate de

Djurdje Bošković-Milka, Canak-Medić și, respectiv, Svetlana Mojsilović-Popović; primul se referã la faza cea mai veche a mănãstirii Mileševa, aceea a unei biserici construite în secolul al XIII-lea de regele Vladislav, o construcție medievalã complexã și enigmaticã prin planul sãu foarte neregulat care înglobeazã, potrivit sondajelor arheologice și analizei caracteristicilor edificiului, elemente și părți bine conservate dintr-o epocã anterioarã; cel de-al doilea este consacrat problemei organizãrii spațiului arhitectural al mănãstirii și punerii în valoare a tuturor elementelor ei constitutive.

Un amplu studiu elaborat de Vladislav Ristić evidențiazã activitatea de pionierat în domeniul restaurãrii monumentelor a lui Pera Popović care, în anii 1904—1908, a adus la aspectul inițial, din 1377—1381, biserica Lazarica din Kruševak.

Articole interesante cuprind informații bogate despre concepția reprezentãrii re-

gelui sîrb Ștefan Dečanski în sanctuarul de la Dečani (înfãțișarea regelui ctitor în posturã de sfînt ctitor) și despre compoziția cu reprezentarea ctitorului din tabloul votiv al bisericii Ravanica, ce este pusã în legãturã cu datarea monumentului (a construcției lui dupã 1386 și a picturii dupã 1389).

Gordana Cvetković-Tomašević prezintã rezultatele sãpãturilor efectuate în centrul orașului antic Ulpiana, punînd în evidențã, pe baza analizei stratigrafice, vestigiile descoperite: urne încadrate cultural în cîmpurile plane de urne datînd din sec. XI—X i.e.n., ruinele unor clãdiri de piatrã, ceramicã slavã sec. VI—VII, iar în partea meridionalã a orașului: pavimente din mozaic mural din patru piese ale unui edificiu etc.

Aspecte ale tehnologiei, ale terminologiei instalațiilor de morãrit sînt redade de Rando Findrik, cu accente în special pe prezentarea morilor la roata hidraulicã orizontalã, predominantã în Serbia.

Celelalte materiale ale anuarului 1983 se ocupă de prezentarea ansamblurilor de frescă mai puțin cunoscute ale unor biserici din domeniul feudal al mănăstirii Studenica; a unor informații de ordin istoric, cu privire la anumite monumente de artă sîrbă — aflate în regiunile Metohija, Novobrdaska Kriva Reka ș.a. —, informații coroborate de fotografii și desene, utile nu numai istoriei de artă dar și istoriei, paleografiei, lingvisticii, artelor aplicate etc.; a ruinelor unei biserici cu o navă, absidă centrală semicirculară în exterior și triunghiulară în interior și cu un nartex adăugat, monument aflat în orașul fortificat Ždrelo și datat în sec. XIV, conform interpretării textelor dalelor funerare descoperite; a coroborării cercetărilor arheologice cu cele de arhitectură și de artă pentru descoperirea frescelor de la Nova Pavlica etc.

Se remarcă în acest volum ilustrația bogată și de bună calitate cuprinzînd planurile și imaginile unor monumente de diferite categorii, surprinse în diferite faze, apoi transpunerea în desene frumos executate a unor fresce murale și iconostasuri (de la biserica Ravanica, de la monumente ale complexului medieval Studenica, biserica din muntele Rudnik etc.).

Cel de-al doilea volum, XVI/1984, se deschide cu un dens și sugestiv ilustrat studiu privitor la vastele cercetări de arhitectură efectuate în paralel cu lucrările de conservare și restaurare la mănăstirea Sopoćani (sec. XIII, situată în centrul statului medieval sîrb), lucrări aflate încă în curs. Materialul ne surprinde plăcut prin responsabilitatea cu care a fost privită această activitate complexă a aducerii la faza inițială a complexului mănăstirii cu toate clădirile ce-l compunea, urmărindu-se fazele constructive cu modificările intervenite dar și cunoașterea stării de conservare în vederea planificării lucrărilor de restaurare.

Două articole prezintă, pe baza informațiilor istorice și arheologice, cetatea Ram, construită de turci la Dunăre în secolul al XV-lea, și lucrările executate asupra clădirilor (scoase la iveală) ale intrării fortăreței interioare a Belgradului (sec. XII—XVII) cuprinzînd patru faze în succesiunea construcției ei.

Alte materiale se ocupă de stabilirea dotării frescelor (1565) nartexului Patriarhiei din Péc sau prezintă lucrările de conservare a frescelor din secolul al XVI-lea ale bisericii din Banja ca și pe cele de cercetare și punere în valoare a primului strat pictural datînd din secolul al XIV-lea, cu care ocazie se discută și semnificația ciclului de fresce consacrate legendei Sfintei Cruci, temă singulară, de altfel, în iconografia medievală sîrbească și ilustrată în cadrul acestui monument.

Locuirea rurală în Serbia secolului al XVIII-lea este văzută, într-un amplu studiu istorico-etnografic, ca un ansamblu

complex existent într-un spațiu ramificat, sistemul de construcție sprijinindu-se, după cum o atestă documentația asupra construcțiilor dispărute, pe materialele care le oferea mediul natural.

În a doua parte a volumului atrag atenția, prin noutatea și bogăția informației, articole și materiale de contribuții cuprinzînd, printre altele, proiectul de protecție și punere în valoare a minelor preistorice și romane de la Rudna Glava; analiza vestigiilor conservate ale palatului în stil bizantin din fortăreața medievală de la Skoplje; prezentarea rezultatelor săpăturilor arheologice și interpretarea celor furnizate de cercetarea artistică și cea arhitecturală întreprinse la mănăstirea Tronoša (sec. XVI), amplasată pe o biserică din secolul al XIV-lea, cu scopul restaurării în întregime a monumentului ș.a.

Volumele, excelent prezentate tipografic, interesează pe cercetătorii din domeniile arhitecturii, istoriei și arheologiei, istoriei artelor dar mai ales pe cei care — în preocupările lor — intră activitatea de conservare, restaurare și punere în valoare a monumentelor, prilejuind o bună informare asupra problemelor cu care se confruntă în acest domeniu cercetătorii, arhitecții și restauratorii din Republica Socialistă a Serbiei.

— Elisabeta ANCUȚA-RUȘINARU